

Statens fastighetsverk
Box 2263
103 16 STOCKHOLM

Beslut

Datum 2019-06-17
Dnr RAA-2019-418

Skyddsbestämmelser för det statliga byggnadsminnet Dädesjö gamla kyrka, Dädesjö 1:2, Växjö kommun, Kronobergs län

Riksantikvarieämbetet beslutar med stöd av 6 § förordningen (2013:558) om statliga byggnadsminnen att skyddsbestämmelser enligt här bifogade förslag ska gälla för Dädesjö gamla kyrka.

Redogörelse för ärendet

Enligt beslut av regeringen 2019-02-14 är kyrkan skyddad som statligt byggnadsminne.

Ett förslag till skyddsbestämmelser remitterades 2019-02-20 till den förvaltande myndigheten Statens fastighetsverk som inte haft något att erinra mot förslaget. Synpunkter som framförts har inarbetats i beslutet.

Beslut i detta ärende har fattats av överantikvarien Knut Weibull efter föredragning av handläggaren Jan Karlsson. Även t.f. avdelningschefen Karin Wahlström har varit med om den slutliga handläggningen.

Riksantikvarieämbetet
Storgatan 41
Box 5405
114 84 Stockholm
Tel 08-5191 8000
E-post registrator@raa.se
Hemsida www.raa.se
Org.nr 202100-1090
Plusgiro 599 94-4
Bankgiro 5052-3620

Knut Weibull

Jan Karlsson

Bilaga:
Skyddsbestämmelser

Kopia till:

Länsstyrelsen i Kronobergs län

Kulturparken i Småland

Växjö kommun

RAÄ/Bebyggelseregistret

Bilaga 1, RAÄ dnr RAÄ-2019-420, 2019-06-17

Skyddsbestämmelser för det statliga byggnadsminnet Dädesjö gamla kyrka, Dädesjö 1:2, Växjö kommun, Kronobergs län

Skyddsbestämmelser

Det statliga byggnadsminnet Dädesjö gamla kyrka utgörs av fastigheten Växjö Dädesjö 1:2, enligt bifogade karta. Fastigheten omfattar enbart kyrkobyggnaden och ligger som en enklav inom den större fastigheten Växjö Dädesjö 14:1.

Följande skyddsbestämmelser ska gälla för byggnadsminnet:

1. Byggnaden ska vårdas och underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhåll ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadens egenart.
2. Byggnaden får inte rivas, vare sig i sin helhet eller delar därav, ej heller flyttas, byggas om, byggas till eller på annat sätt förändras till sin exteriör.
3. Byggnadens stomme får inte rivas, byggas om eller ersättas med andra material. Håltagningar eller andra ingrepp får inte göras i medeltida delar av stommen.
4. Ingrepp i eller ändring av byggnadens planlösning eller fasta inredning får inte göras.
5. Byggnadens ytskikt, även underliggande, på fasader, innertak, väggar och golv, får inte övertäckas, övermålas eller på annat sätt förändras. Håltagningar eller andra ingrepp får inte heller göras.

Om det finns särskilda skäl får, enligt 7 § förordningen (2013:558) om statliga byggnadsminnen, byggnadsminnet ändras i strid mot skyddsbestämmelserna. Ansökan om tillstånd till sådan ändring lämnas på en särskild blankett till Riksantikvarieämbetet.

Begreppsförklaringar

Med *vård och underhåll av byggnader* avses åtgärder för skötsel som behövs för att vidmakthålla en byggnads tekniska egenskaper och utseende. Underhåll avser både arbeten som måste göras vid upprepade tillfällen och speciella åtgärder som ska hålla byggnaden i gott tekniskt skick. Till underhåll räknas inte åtgärder som tillför en byggnad nya egenskaper, till exempel en ny kulör. Exempel på underhållsåtgärder är: ommålning, putslagning, lagning av tak och utbyte av skadade delar, dock inte omläggning av alla takytor eller omputsning av hela byggnaden.

Med *material och metoder som är anpassade till byggnadernas egenart* avses material och metoder som ursprungligen användes när en byggnad eller byggnadsdel uppfördes. I de delar av byggnadsminnet där kulturhistoriskt relevanta material fortfarande används får dessa inte ersättas med andra material. Med metoder avses bland annat bearbetning av trä och applicering av puts och färg

Med *stomme* avses byggnadens konstruktiva/bärande delar såsom bjälklag, balkar, pelare, valv, takstolar, bärande ytterväggar och bärande innerväggar, murar, murstockar och grundkonstruktioner. Till *stomme* räknas inte de ytskikt som finns på bärande konstruktioner, till exempel putslager, färgskikt och golvmaterial.

Med *planlösning* avses det sätt rummen eller utrymmen i en byggnad är fördelade och belägna i förhållande till varandra. Med *förändring* avses till exempel rivning av väggar, trappor, upp-tagning eller igensättning av dörröppningar, ändring av kommunikationsvägar, rumsformer och rumsvolymer samt delning av rum med väggar eller bjälklag.

Med *fast inredning* avses det varmed byggnaden blivit försedd, om det är ägnat till stadigvarande bruk för byggnaden eller del av denna. Fast inredning omfattar till exempel dörrar, fönster, lister, taklister, paneler, golvbeläggning samt kvarvarande inredning, eller delar därav, som anskaffats för gudtjänstbruk, såsom bänkar, korbänkar, predikstolar, altarpopsatser, altarskåp, krucifix etc. Lösa föremål som anskaffats för samma ändamål, och som ej är förankrade i byggnaden, omfattas inte av skyddsbestämmelser.

Med *ytskikt* avses samtliga lager av färg, tapeter, puts och obehandlade ytor.

Upplysningar

Fornlämningar inom byggnadsminnet skyddas enligt 2 kap. kulturmiljölagen (1988:950). Länsstyrelsen är tillsynsmyndighet för fornlämningar enligt kulturmiljölagen.

Motivering

Dädesjö gamla kyrka, uppförd för katolska kyrkans bruk, hör till landets äldsta bevarade byggnader och utgör ett nationellt intressant byggnadsverk. Med sina unika signerade takmålningar samt väggmålningar är den ett nationellt omistligt byggnadsverk och även internationellt känt. Den rika och sällsynta bemålningen samt den utvändiga träornamentiken vittnar om 1200-talets bildvärld och syn på kyrkoutsmyckningar. Taket är det enda bevarade platta innertaket med bemålning från 1200-talet i Sverige. Den utvändiga dekormålningen från 1600-talet är sällsynt. Murverket i sig, långhusets bevarade planform, de medeltida takstolarna, de väggfasta sidobänkarna och andra byggnadsdelar och material utgör viktiga dokument om byggnadens historia och sin tids byggnadskonst. Den rika utsmyckningen vittnar om donationer från betydelsefulla personer. Kyrkan berättar också om rådande kyrkorestaureringsideal kring 1940.

Dädesjö sockencentrum utgör riksintresse för kulturmiljövården.

Kulturhistorisk beskrivning

Dädesjö var under medeltiden en viktig centralbygd där marknad hölls årligen på en plats nära kyrkan. Dädesjö gamla kyrka, som ligger cirka 75 meter från Dädesjö nya kyrka, tillhör ett fåtal bevarade medeltida kyrkor i Växjö stift, sedan flertalet av dessa hade rivits eller byggts om under 1800-talet. Kyrkan utdömdes som allt för liten 1778 och beslut togs 1792 om att bygga ny kyrka. Rivningen av den gamla påbörjades, men avbröts 1794 då endast långhuset återstod. Kor och sakristia hade rivits och senare revs även vapenhuset. Ett bjälklag lades in så att två våningar bildades. Kyrkan inrättades till materialbod och 1828 beslöts att den skulle bli sädesmagasin. 1907 överlät församlingen byggnaden till staten. Den ansågs vara av så stort kulturhistoriskt

intresse, bl.a. på grund av den eleganta och välbevarade medeltida målningsdekoren i taket, att den måste räddas från förfall. Magasinsinredningen och våningsindelningen togs bort.

1938 – 41 genomfördes en omfattande restaurering under ledning av arkitekten Paul Boberg. Takmålningarna konserverades och fragmentariska väggmålningar framtoogs och konserverades. Även utvändigt dekormålning från 1651 frilades runt fönsteröppningarna. Den södra portalen och ”predikstolsfönstret” återupptogs. Utgrävningar visade bl. a. resterna av de medeltida stenbänkarna och den ursprungliga golvnivån. Golv av stenflis fick ersätta magasinsgolvet av furuplankor, de murade sittbänkarna frilades, sidoaltarna återställdes och igenmurningen av triumfbågen ersattes med en trävägg. Syftet var att återställa det medeltida kyrkorummets.

Kyrkans ursprungliga plan är känd genom utgrävningar. Det bevarade långhuset, litet och enkelt till sin utformning, var genom den trånga triumfbågen förenat med ett lägre och smalare kor med absid. I norr fanns en murad sakristia och framför huvudingången i söder ett vapenhus av trä. Långhusets plan är oförändrad sedan byggnadstiden, 1200-talet, liksom takresningen. Takstolen är till största delen medeltida. Det branta sadeltaket är täckt av tjärade spån. Hammarbanden och takfotsbräderna har på utsidan rikt skuren ornamentik med drakfigurer samt människor och fabeldjur i bågfält i senromansk stil. I den södra ingången sitter en medeltida järnbeslagen dörr. Fasader är putsade och vitkalkade.

Kyrkan saknar i stort sett inredning. Altaruppsatsen från 1705, predikstolen, skänkt 1635 och delar av läktarbarriären samt den romanska dopfunten används nu i Dädesjö nya kyrka, liksom en del inventarier. I triumfbågsnischen står ett litet altare med ett enkelt kors och på sidoaltarna medeltida skulpturer. Triumfbågen är igensatt med en vägg som har ett litet fönster.

Väggarnas och takets rika bemålning har daterats till sent 1200-tal. Takmålningarna består av 30 medaljonger med scener kring Jesu födelse. Fönstren har haft glasmålningar från samma tid. Den rika utsmyckningen, glasmålningarna och skulpturer som tillkom i slutet av 1200-talet tyder på stora donationer och därmed koppling till betydelsefulla personer. Den igenmurade båggöppningen i den västra väggen kan ha varit avsedd som empor för en herremansläktare.

